

Kakšne poganske knjige naj berejo mladi 2–4

Bazilijevo kratko delo *Ad adolescentes de legendis libris gentilium* (Kakšne poganske knjige naj berejo mladi, gr. Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων) velja za eno najznamenitejših zgodnjekrščanskih besedil, ki obravnavajo odnos med mladim krščanstvom in klasično kulturo. Čeprav je Bazilij (330–379) najbolj znan po svojih teoloških spisih, v tem pozivu h kreposti spodbuja k selektivnemu študiju grških besedil in svoje mlade bralce prepričuje, da je pesnike, zgodovinarje in filozofe kljub njihovemu poganskemu izvoru, kjer so povsem združljivi z ortodokšno krščansko mislijo, mogoče koristno študirati, kadar spodbujajo krepkost, kot pri opazovanju odseva sonca v vodi, preden si ogledamo samo sonce.

2. [...]

7. V večno življenje nas vodi Sveto pismo, ki nas vzgaja prek skrivnosti. Dokler pa zaradi nezrelosti ne moremo razumeti globine pomena njegovih skrivnosti, se z očmi duše vadimo na drugih, ne tako zelo različnih spisih, kakor v senci ali v ogledalu. Tako posnemamo tiste, ki izvajajo vojaške vaje: ti si pridobijo spretnosti v rokah in skokih, nato pa sadove svoje vzgoje [παιδεία] izkoristijo v bitki.

8. Treba se je zavedati, da je pred nami največja od vseh bitk, za katero moramo narediti vse in za moč, kolikor moremo, prenesti vsak napor: pogovarjati se moramo s pesniki, zgodovinoisci, govorniki, pravzaprav z vsemi ljudmi, ki lahko kaj koristijo v skrbi za našo dušo.

9. Tako kot slikarji, ki preden nanesejo barvilo – naj bo vijolične ali katere koli druge barve –, pripravijo tkanino, se bomo tudi mi – če želimo ohraniti neizbrisno idejo dobrega –, najprej posvetili poganskim naukov, da bi nato razumeli sveta in skrivnostna znanja [παίδευμα].

10. Ko se bomo najprej navadili gledati odsev sonca v vodi, bomo nato lahko pogled usmerili v svetlobo samo.

3.

PRIMERJAVA KLASIKOV IN EVANGELJSKEGA NAUKA

1. Če torej obstaja kakršna koli vzajemna povezava med omenjenima znanostma [λόγος], bo poznavanje obeh le v korist, če pa povezave ni, bo medsebojna primerjava nemalo pomagala za potrditev boljše znanosti.

2. S kakšno podobo lahko bolje predstavimo obe poučevanji [παίδευσις]? Kakor je drevesom lastna odlika [ἀρετή], da ob svojem času obrodijo sadove, toda na njihovih vejah kot okras rastejo

tudi listi, tako je glavni sad duše resnica, vendar ni brez smisla, če se odene v pogansko modrost kot v listje, ki sadežem nudi senco in jih olepšuje.

PRIMER MOJZESA IN DANIELA

3. Rečeno je, da si je Mojzes, čigar ime je zaradi modrosti hvaljeno pri ljudeh, najprej izuril razum v egiptovskih vedah – tako se je posvetil zrenju bivajočega [οὗτω προσελθεῖν τῇ θεωρίᾳ τοῦ ὄντος].

4. Podobno, čeprav v manj oddaljenih časih, je rečeno, da je bil modri Daniel najprej v Babilonu poučen o modrosti Kaldejcev, nato pa se je začel ukvarjati s svetimi znanostmi.

4.

KORISTNI KRITERIJI ZA BRANJE KLASIKOV

1. Da te posvetne vede za dušo niso neuporabne [ἄχρηστον], je bilo povedano v zadostni meri; zdaj je treba razložiti, kako jih morate uporabljati.

PESNIKI

2. Predvsem glede pesnikov, če začnemo pri njih: njihovi spisi so po vsebini raznoliki, ne smemo se navezovati na vse. Ko vam predstavljajo dela in besede dobrih mož, jih gre rado občudovati in posnemati, jim kar se da iskreno slediti. Ko pa vam predstavljajo zloglasne može, morate od njih bežati in pokriti ušesa, kakor, kot pravijo sami, je pobegnil Odisej od pesmi Siren.

3. Poslušanje slabih besed je namreč pot k slabim dejanjem. Zato moramo skrbno varovati svojo dušo, da se zaradi užitka besed ne bi prikradlo kaj škodljivega, kakor pri tistih, ki z medom pogoltnejo strup.

4. Pesnikov, ko govorijo bogokletno in opolzko ali ko upodabljajo razuzdanost in pijanost ali ko srečo ponižajo na dobro obloženo mizo in prostaške pesmi, ne bomo odobraval.

POGANSKO MNOGOBOŠTVO

5. Še manj jim bomo zaupali, ko nam govorijo o njihovih bogovih, posebej ko jih prikazujejo več in ne kot enega. Med temi bogovi je enkrat brat v neskladju s svojim bratom ali oče s svojimi otroki, drugič pa zoper starše otroci vodijo neusmiljeno vojno.

6. Prešuštva, ljubimkanja in javne združitve bogov, posebej še poglavarja vsega in najvišjega, Zevsa, kakor oni pravijo – četudi bi se nanašali na živali, bi pri govoru o tem bi zardeli, zato bomo to prepustili igralcem v gledališču.

ZGODOVINOPISCI IN GOVORNIKI

Enako trdim o zgodovinopiscih, še posebej, ko pišejo predvsem zato, da bi zabavali poslušalce.

7. Tudi tistih govornikov, ki s svojo umetnostjo samo zavajajo, ne bomo posnemali. Nam (tj. kristjanom) se laž ne spodobi – ne na sodišču, ne kjer koli drugje; nam, ki smo izbrali pravo in resnično pot v življenju in ki nam je pravljanje prepovedano z zapovedmi.

PRIMER ČEBEL

8. Kakor čebele, ki za razliko od drugih živali, ki se omejujejo na uživanje ob vonju in barvah cvetlic, iz teh znajo pridobiti tudi med, tako lahko tisti, ki v omenjenih besedilih ne iščejo zgolj užitka in slasti, iz njih potegnejo tudi kakšno korist za dušo.

9. Ta besedila moramo torej uporabljati na način, da v vsem posnemamo čebele. One ne gredo kar počez nad vse cvetlice in ne skušajo odnesti vsega s tistih, s katerih se lahko kaj odnese, temveč z njih poberejo le, kar služi za predelavo [ἐργασία], medtem ko ostalo pustijo. Mi bomo, če smo modri, iz teh besedil vzeli, kar je domače nam in sorodno z resnico, ostalo pa pustili.

10. In kot se pri nabiranju vrtnic izogibamo trnom, se moramo pri nabiranju koristnega iz posvetnih knjig enako izogibati tega, kar je v njih škodljivo.

11. Zato moramo najprej pazljivo preučiti vsako vedo in jo usmeriti k ustreznemu cilju [τέλος] tako – kot pravi dorski pregovor –, da vsak kamen preverimo z merilno vrvico.

Prevedel: Jan Dominik Bogataj OFM